

Яркіна Н. Є.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ УСПАДКОВАНИХ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

Майнові авторські права спадкуються всіма спадкоємцями без поділу їх на частки, як єдине ціле, а порядок їх подальшого здійснення визначається ст. 428 Цивільного кодексу України (далі – ЦК), тобто має бути спільним, якщо між спадкоємцями не укладено договору про інший порядок.

Після того, як спадкові правовідносини трансформувалися у відносини спільного володіння майновими авторськими права, у спадкоємців виникають певні проблеми щодо реалізації успадкованих авторських прав. Як правило, у випадку набуття авторських прав в порядку спадкування спадкоємці не планують майбутньої спільної діяльності в сфері використання твору, а тому договору між собою щодо неї не укладають. Конфлікт інтересів нерідко виникає вже після того, як один з спадкоємців

починає самостійно використовувати твір, а решта з них заявляє про порушення їх авторських прав. Для вирішення даного спору необхідно чітко визначитись із тим, що саме означає режим спільного володіння правами інтелектуальної власності і які обмеження в їх реалізації створює для кожного співволодільця. Оскільки ст. 428 ЦК детально не регулює цих питань, її норми потребують відповідного тлумачення. З нашого погляду, спільне володіння і, відповідно, здійснення авторських прав слід розуміти як дії, узгоджені всіма співволодільцями без виключення. Відтак, один з співволодільців не вправі без згоди інших розповсюджувати твір, а також самостійно укладати договір про його використання.

Певні корегування в тлумачення ст. 428 ЦК були внесені роз'ясненням, що міститься у Постанові Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 №5 «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав», у пункті 35 якої зазначено, що права, які перейшли до спадкоємців, складають одне ціле, і «жоден із спадкоємців не вправі без достатніх для цього підстав відмовити іншим у дозволі на опублікування, інше використання або зміну твору».

Вважаємо, що подібне тлумачення істотно виходить за межі чинних норм авторського законодавства, адже ані в законі «Про авторське право і суміжні права» (далі – Закон), ані в ЦК не міститься подібного універсального правила для спільного здійснення прав інтелектуальної власності. Вірогідно, зразком для наведеного у Постанові Пленуму ВСУ судження слугувала ст. 13 Закону, яка передбачає правило про заборону необґрунтованої відмови у використанні твору. Проте поширюється воно лише на відносини співавторства, а не на всі випадки приналежності прав декільком особам. Відносно співавторів такий підхід дійсно виправданий, адже, по-перше, він застосовується до неподільного співавторства, а, по-друге, передбачає спільну мету і сферу використання спільного твору. Останні завжди узгоджуються співавторами заздалегідь та вимагають механізму попередження зловживань з боку будь-кого з них в майбутньому. У подібних ситуаціях визначити необґрунтовану відмову співавтора нескладно: вона має місце, якщо при створенні твору мета і спосіб його використання були узгоджені, але на етапі використання співавтор відмовляє в їх реалізації без видимих причин.

Вважаємо, що викладене правило не може тлумачитися розширювально, як це було зроблено в зазначеній Постанові Пленуму ВСУ. Подібний невиправданий підхід лише викликає додаткові запитання, але не

знімає проблеми спільного здійснення прав спадкоємцями. Судова практика вже стикнулася з невизначеністю поняття «достатні підстави» для відмови у дозволі на використання. Суди різних інстанцій неоднозначно оцінюють таку достатність¹. Крім того, «сліпе» копіювання норми про співавторів на відносини між спадкоємцями призвело до роз'яснень, які суперечать закону. А саме, стверджується, що спадкоємець не вправі необґрунтовано відмовити іншим спадкоємцям у використанні, включаючи зміну твору. Однак у спадкоємців взагалі відсутнє право на внесення змін у твір (хоча для авторів це нормальне явище), оскільки такі дії складають сутність права на недоторканність твору, тобто немайнового права автора, яке не спадкується. Спадкоємці лише охороняють цілісність твору після смерті автора, але це не означає, що вони можуть вносити в нього зміни на свій розсуд. Отже зазначена помилка в роз'ясненнях лише підтверджує висновок про спеціальність норми ст. 13 Закону і неможливість надавати їй універсального значення для всіх випадків спільного володіння авторськими правами.

Видається, що спільне здійснення авторських прав має тлумачитися лише як узгоджене і схвалене всіма їх співволодільцями. Права будь-кого з них не мають обмежуватися посиланням на необґрунтованість його відмови у дозволі на використання твору. Вважаємо, що подібне посилання можливе лише щодо неподільного співавторства. А для подолання труднощів узгодження спадкоємцями майбутнього використання твору можуть бути застосовані інші правові механізми, зокрема укладення договору про спільне здійснення авторських прав або договірний розподіл спадкової маси.

Предметом *договору про порядок здійснення спадкоємцями авторських прав* є узгоджені дії по здійсненню таких прав та участь в їх результатах. Його зміст має передбачати умови про способи використання твору і пов'язані з цим права та обов'язки кожної зі сторін, приміром, право кожного спадкоємця самостійно здійснювати будь-яке використання або обов'язок отримувати попередню згоду на це від інших співволодільців; розподіл сфер самостійного і автономного використання об'єкта між сторонами; використання твору визначеними у договорі способами лише за взаємною згодою; порядок прийняття рішення щодо розпоря-

¹ Див.: Рішення Апеляційного суду м. Києва від 11.09.2012 г. у справі №22 -ц-2690-10336/12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Єдиний державний реєстр судових рішень України: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26248488>

джання майновими правами на користь третіх осіб; засади розподілу доходів від використання твору (в рівних частках або пропорційно частині у спадщині, або у фіксованих відсотках, або отримання його безпосередньо особою, яка самостійно здійснила використання); умови про представництво інтересів спадкоємців з питань контролю за виконанням укладених ліцензійних договорів та захисту порушених прав в суді.

Можливим способом попередити конфлікти між спадкоємцями щодо реалізації успадкованих прав може бути розподіл «сукупності» майнових прав, який слід проводити стосовно різних способів використання об'єкту. Наприклад, закріплення за одним з спадкоємців права на виконання твору, а за іншим – права на його видання. Такий розподіл майнових правомочностей може бути зафіксовано в договорі як на стадії розподілу спадщини, так і після видачі свідоцтва про право на спадщину. Оскільки в законодавстві відсутнє поняття «розподілу прав інтелектуальної власності», в договорі слід чітко визначити правову мету і наслідки такого розподілу. Так, сторони можуть закріпити за кожним з спадкоємців можливість незалежного і самостійного здійснення різних майнових правомочностей, що означає автономний порядок їх реалізації при збереженні правового режиму спільної належності виключних майнових прав всім спадкоємцям. Інший варіант розподілу може мати своїм наслідком *належність* відповідної частини майнових правомочностей кожному з спадкоємців, як монопольному їх володільцю. Наслідки такого розподілу аналогічні відчуженню прав за договором про їх передачу.